

niet om de stof in te delen, maar enkel om de lezer even op adem te laten komen. In een wetenschappelijk boek dienen tussenkopjes mijns inziens te functioneren als een soort onderparagraaf-aanduiding, maar bij Hemels dekt de vlag helaas te vaak de lading niet. Een willekeurig gekozen voorbeeld. Op bladzijde 142 begint een 'onderparagraaf', die doorloopt tot pagina 144 bovenaan, met de kop 'Het volksdagblad De Avondster', terwijl slechts de eerste alinea over *De Avondster* gaat en de rest is gewijd aan *Het Huisgezin*, dat evenwel al eerder een flinke beurt heeft gehad; de volgende onderparagraaf begint op bladzijde 144 en opent met informatie over de ontwikkeling van de oplage, maar de kop luidt 'Problemen in de redactionele sfeer'. Ik heb de indruk dat Hemels vanuit het op zich juiste inzicht dat *de Volkskrant* een omgeving heeft, die voor het begrijpen van haar ontwikkeling geschetst moet worden, te veel heeft willen vertellen – soms denk je dan ook te lezen in een boek over het katholieke perswezen –, maar er niet goed raad mee heeft geweten, hoe alles op een juiste wijze in elkaar te passen. Hier lijkt Hemels bezweken te zijn voor de zucht om alles of zo goed als alles te vertellen wat hij wist. Deze demonstratie van kennis heeft in ieder geval geen positieve invloed op de leesbaarheid van het verhaal.

De conclusie moet zijn dat Hemels een in veel opzichten pittig boek heeft geschreven. Weliswaar maakt hij de ondertitel niet waar, maar wat hij heeft gegrepen uit de geschiedenis van *de Volkskrant*, is ondanks alle bezwaren tot die geschiedenis een bijdrage, die er zijn mag en die men ook over andere periodieken zou wensen te bezitten.

J. Bosmans

Johan de Vries, *Katholieke Hogeschool Tilburg, III, 1955-1977, Onderweg van Hogeschool naar Universiteit* (B aarn: Ambo, 1981, 447 blz., f62,50, ISBN 90 2630529 X).

Na het eerste, door Bornewasser deel over de geschiedenis van de Tilburgse hogeschool (zie de recensie op bladzijde 298, deel 97) is nu ook het tweede verschenen. Johan de Vries, eerder auteur van talrijke gedenkboeken, heeft het nog voor zijn vertrek van de hogeschool kunnen voltooien. De uiterlijke vorm van deel II is gelijk aan die van het voorgaande; wel bevat het, handelend over vier jaren minder, ruim honderd bladzijden meer.

Maar dat is niet het enige verschil. Het is een ander boek over een andere tijd, waarin de hogeschool zelf veranderd is. Het heeft de auteur tijd gekost om die veranderingen na te speuren en het vergt ruimte om daarvan verslag te geven. De hogeschool van Cobbenhagen en Goossens had nog een duidelijke, opzettelijk ingebrachte identiteit, geformuleerd in de onderlinge samenhang van de begrippen economie, ethiek, maatschappij, die tezamen de ondertitel van deel I vormden. Het boek van De Vries heeft een dynamischer ondertitel: 'Onderweg van hogeschool naar universiteit'; dat betekent dat dit tweede deel vooral gericht is op het bestuurlijke element in de geschiedenis van de hogeschool. Men kan in de universitaire geschiedschrijving veel kanten op; dat in dit geval het zwaarste accent is komen te liggen op het streven naar uitbreiding en de beheersing van dat proces, acht ik alleszins gerechtvaardigd.

Het boek opent met een schets van de ontwikkeling van de Nederlandse universiteiten en hogescholen in de behandelde periode. Dat houdt tevens een overzicht van de aanwezige problematiek in, kortom, zoals Diepenhorst het aanduidde, van de 'geprangde universaliteit'. Dat betekent: schaalvergroting en massificatie, meer studenten en met een andere mentaliteit, nieuwe vakgebieden en studierichtingen, behoefte aan een nieuwe structuur van het onderwijs en van het wetenschappelijk corps, streven naar een wetenschapsbeleid

en, urgent, zoeken naar een aangepaste bestuursstructuur. Ik vind dit een waardevol hoofdstuk omdat veel feitelijke gegevens erin zijn bijeengebracht die aldus gemakkelijk vindbaar zijn gemaakt. In het boek hebben ze hun functie als algemene achtergrond van de in haar eigen aard soms afwijkende Tilburgse ontwikkeling.

De Tilburgse hogeschool opereerde in een gecompliceerd spanningsveld. Zij had een essentiële relatie met de regering, die tussen 1948 en 1968 de rijksbijdrage aan de bijzondere instellingen verhoogde van vijftig tot honderd procent en daardoor meer invloed verwierf dan tevoren het geval was geweest. Wel bracht deze verhouding mee dat we in deze periode minder te horen krijgen over de betrekkingen met het episcopaat. Die met de Katholieke Leergangen in Tilburg is eveneens van geringe omvang. Maar de verhouding tot de Nijmeegse universiteit bleef moeilijk; ze waren nu eenmaal concurrenten in hun verlangen een zo groot mogelijk deel van de katholieke en van de uit het zuiden des lands afkomstige studerende jongeren tot zich te trekken. De positie van rivaliteit met Rotterdam bleef in stand, zeker toen daar ter plaatse een universiteit ontstond. Nieuwe moeilijkheden bood de instelling van de tweede technische hogeschool, die te Eindhoven werd gevestigd; het beleid zweefde tussen open concurrentie en noodzakelijke samenwerking, al of niet in een Brabantse universiteit. De strijd om de achtste, tevens laatste faculteit der geneeskunde, waaraan Tilburg met kracht deelnam, bleef langdurig onbeslist totdat ze de kern van de openbare universiteit te Maastricht werd.

Blijkens het boek van De Vries is het beleid van curatoren en senaat van 1960 af bij uitstek gericht geweest op een zo ruim mogelijke deelneming van Tilburg aan de landelijke spreiding van het wetenschappelijk onderwijs. Hierdoor verwierf de hogeschool een faculteit der rechtsgeleerdheid; die der sociale wetenschappen kwam voort uit een onderdeel van de economische faculteit en werd vervolgens uitgebreid met een subfaculteit der psychologie. Een van harte gewenste medische faculteit, waarvoor men bereid zou zijn geweest, de katholieke signatuur op te geven ('openbarisering'), kwam evenwel niet tot stand.

Uiteraard was het katholieke karakter van de instelling in de beschreven jaren een punt van bijzondere betekenis, al wordt dit niet met even grote uitvoerigheid behandeld als de uitbreidingen en het daarmee verbonden nastreven van universitaire status. De auteur gewaagt herhaaldelijk van de invloed van 'de grote omslag in de kerk' (121), van 'verschraling van het geloofsleven' (178), deconfessionalisering en geloofsafval; ze gingen en hingen samen met de voltooiing van de sociale emancipatie van de Nederlandse katholieken. Die omstandigheden hebben het uitgangspunt van de katholieke signatuur van de hogeschool wel aangetast maar niet weggenomen. Ten tijde van haar vijftigjarig bestaan was de hogeschool nog katholiek, maar anders dan vroeger, meer verdraagzaam en open (379).

Wat de veranderingen in de kerk en in de opleiding voor geestelijke ambten wel hebben opgeleverd – en dat geheel buiten de spreiding om – was een theologische faculteit, weliswaar formeel niet in de hogeschool geïncorporeerd maar wel nauw ermee verbonden. Wie geïnteresseerd is in de positie van de faculteiten der godgeleerdheid aan de openbare universiteiten met hun *duplex ordo*, vindt op de pagina's 190-197 interessante lectuur.

Een nog geldende wettelijke bepaling verhindert het Tilburgse geheel van faculteiten en studierichtingen als een universiteit te bestempelen, ook al wordt ze, in tegenstelling tot de technische hogescholen, voor de statistiek wel als zodanig beschouwd. Het blijft dan ook aan de wetgever voorbehouden om, zij het niet, zoals beoogd, in 1981, de bestaande hogescholen tot universiteiten, niet te verheffen maar te vernoemen.

Menigeen in universitaire kring zal naar het verschijnen van dit boek hebben uitgezien om te lezen hoe De Vries de opzienbarende gebeurtenissen die in de lente van 1969 aan

de Tilburgse hogeschool plaatsvonden, heeft behandeld. Hij beschrijft de toenemende spanningen die, eerst recht van september 1968 af, rezen in de nog steeds kleine en gemoeidelijke kring in het mooie nieuwe gebouw. Aan de hand van veel documentair, gedrukt en gestencild materiaal volgt hij de gebeurtenissen waarvoor de landelijke belangstelling verdween toen de Amsterdamse Maagdenhuisbezetting nog schokkender nieuws opleverde. Dat de omwenteling, zoals De Vries het hoofdstuk over de gewelddadige democratiseringsbeweging noemt, juist in Tilburg ontstond en vandaar uit leidde tot gelijksoortige acties elders, ligt voor hem in een complex van factoren: 'de geïsoleerde en archaisch-katholieke sfeer, de ligging en afgeslotenheid van het gebouw, het structureel zwakke bestuur en de aanwezigheid van een kleine groep sterk samenhangende radicalen. Maar daar dienen dan toch de beperkte horizon en het lage cultureel niveau aan toegevoegd te worden' (338). Uitvoeriger over de studenten die actie voerden op de bladzijden 291-294. De sluiting van de hogeschool na de gedeeltelijke bezetting bleek een fout; de heropening erna verlamde de acties - aldus werden fouten gemaakt maar er werden er, achteraf gezien, ook vermeden.

Het op het bestuur gerichte karakter van het boek leidt ertoe dat men de handelende personen als bestuurders ziet optreden. Dat moge treffend zijn voor een karakteristiek van curatoren, voor die van senaatsleden schiet deze werkwijze tekort. Helemaal staat er weinig meer in het boek over onderwijs en onderzoek dan dat ze plaats vonden. Wel is onder de bijlagen een lijst van gepromoveerden aanwezig.

Evenals in deel I is de documentatie opmerkelijk goed verzorgd. De lijsten en tabellen in de bijlagen en die in de tekst zijn zeer informatief. Het personenregister bevat minder gegevens dan dat van deel I, maar in deel II vindt men een zakenregister op beide delen. De talrijke foto's met verklarende onderschriften zijn goed gekozen; ze brengen op aantrekkelijke wijze de tekst tot leven. In dit verband één kritische opmerking: de op pagina 46 vermelde eredoctoer F. de Vries was in 1956 Amsterdams emeritus. Overigens sluit ik mij graag aan bij de hulde die Bornewasser en De Vries beiden aan hun assistent Koos van Dijken brengen voor het bijeenbrengen van materiaal.

Dit boek is, ook in taal en stijl, en juist zoals dat van Bornewasser, een persoonlijk boek. Het mist de vertedering die de terugblik op de eerste periode opleverde: de generatiewisseling bewerkte een zakelijker stijl. Ik vond bij de lectuur veel genoeg in talrijke kleine sceptische opmerkingen die De Vries aan zijn refererende en beoordelende tekst toevoegt. Eén voorbeeld uit vele: 'Wij moeten er ons voor hoeden in een dergelijk intellectueel milieu te veel naar hoog van de grondse motieven te zoeken' (208).

Het aandeel van de Tilburgse hogeschool aan het geheel van het wetenschappelijk onderwijs in Nederland lag en ligt lager dan vijf procent. Het is daarom goed dat de auteur deze geschiedenis heeft geplaatst tegen een algemene achtergrond. Naast de ingrijpende Tilburgse april-mei gebeurtenissen van 1969 stelt hij hetgeen over het toenmaals in Nijmegen, Leiden en Amsterdam voorgevallene is gepubliceerd. Daardoor heeft hij zijn boek tevens naar vermogen gemaakt tot een bron voor latere vergelijkende studie, waarin de eigen identiteiten van onze tegenwoordige disciplines, faculteiten en instellingen zullen kunnen worden gerelativeerd tot aspecten van de cultuur van de twintigste eeuw.

A.E. Cohen

H.H. Vleesenbeek, *De eerste grote industriële fusie in Nederland na de tweede wereldoorlog. Het ontstaan van Nijverdalen Cate. Een bedrijfshistorische analyse* (Diss. Rotter-